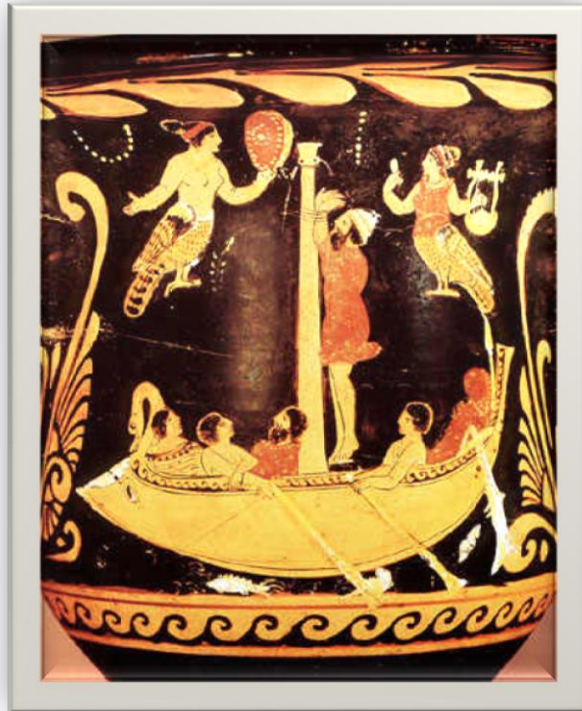

Ενότητα 18, *Οι τελευταίες περιπέτειες του Οδυσσέα*

Οδύσσεια Α' Γυμνασίου

Απαντήσεις ερωτήσεων σχολικού βιβλίου

σχ. βιβλίο (σ.σ. 113-114)

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (σ. 113-114)**A. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ**

1. Κάτω απ' το βουνό του Παντοκράτορα, αντίκρυ στο μοναστήρι της Παλαιοκαστρίτσας, είναι στην άκρη του πελάγου ένα καράβι μαρμαρωμένο με τα κατάρτια του και όλα του τα ξάρτια. Αυτό ήταν καράβι Αλτζερίνικο και ερχόταν να κουρσέψει το μοναστήρι. Σαν το είδαν από μακριά οι καλόγεροι, βγήκαν και τ' αγνάντευαν και ο Γούμενος με το θυμιατό και το σταυρό στα χέρια παρακάλεσε το Θεό κι είπε: «Θεέ μου, αν αυτό το καράβι έρχεται για καλό, καλώς να 'ρθει, αν για κακό, μάρμαρο εκεί να μείνει». Και ο Θεός τον άκουσε κι εμαρμάρωσε το καράβι και στέκεται κει από τότε. (Ν. Πολίτης, Παραδόσεις, αρ. 286)

>> **Συσχετίστε το πέτρωμα του καραβιού των Φαιάκων με τον παραπάνω αιτιολογικό μύθο (από την Κέρκυρα) και εντοπίστε τις αλλαγές που έγιναν με το πέρασμα των χρόνων.**

- ✓ Το πέτρωμα του καραβιού των Φαιάκων είναι επακόλουθο της εκδικητικότητας του Ποσειδώνα απέναντι στους Φαίακες, οι οποίοι τον απήφησαν και βοήθησαν τον Οδυσσέα να επιστρέψει στην πατρίδα του, προσφέροντάς του δώρα και τιμώντας τον με υπερβολικό τρόπο. Έτσι, ο θεός, για να τους εκδικηθεί, πέτρωσε το καράβι τους, ενώ σκόπευε και να περικλείσει την πόλη τους με ψηλό βουνό, για να σταματήσουν οι Φαίακες να ξεπροβοδίζουν τους ξένους. Πρόκειται, επομένως, για μια αιτιολογική παράδοση, η οποία εξηγεί την ύπαρξη ενός σκοπέλου στην είσοδο του λιμανιού και υπενθυμίζει πως οι άνθρωποι θα πρέπει να δείχνουν σεβασμό και να μην ξεπερνούν τα όριά τους.
- ✓ Ο αιτιολογικός μύθος της Κέρκυρας εξηγεί την παρουσία του ίδιου του σκοπέλου, με τη διαφορά πως η εξήγηση σχετίζεται με τη δύναμη του θυμιατού και του σταυρού, συμβόλων της χριστιανικής θρησκείας, που αποτρέπουν το κακό και σώζουν τους ανθρώπους από τους εχθρούς. Σε αυτήν την περίπτωση, ο Θεός τιμωρεί τους κακούς, όχι για να επιβάλει τη δύναμή του, αλλά για να προσφέρει προστασία.

Απολαύστε τη διδασκαλία στα βίντεο του www.arnos.gr

Κατανοείτε σε βάθος τη μεθοδολογία επίλυσης!

2. α. Οι σύντροφοι στον Άδη

Αφού μας μέναν παξιμάδια
τι κακοκεφαλιά
να φάμε στην ακρογιαλιά
του ήλιου τ' αργά γελάδια
που το καθένα κι ένα κάστρο
για να το πολεμάς
σαράντα χρόνους και να πας
να γίνεις ήρωας κι άστρο!
Πεινούσαμε στις γης την πλάτη,
σα φάγαμε καλά
πέσαμε εδώ στα χαμηλά
ανίδεοι και χορτάτοι.

(Γ. Σεφέρης, Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος,
Αθήνα 1981)

β. Συγγνώμη

Τι να σου κάνουν; – άνθρωποι ήταν.
Μόλις σώθηκε
σου караβιού τ' αμπάρι το κρασί και το
αλεύρι, υπομονέψαν κάμποσο,
κάτι ψαρέψαν με τ' αγκίστρια –
ψιλοπράματα– πού να χορτάσεις; Τέλος
βάλαν τις πλατυμέτωπες γελάδες του
'Ηλιου στο μαχαίρι' κι ας βελάζαν
σα βόδια αληθινά τα κρέατα στις
σουβλές, κι ας περπάταγαν
τα γδαρμένα τομάρια' ο Ευρύλοχος και οι
άλλοι τα γλεντήσανε.
Ο πολυμήχανος γλυκοκοιμόταν στο
γρασίδι. Δεν τους πρόλαβε.
Οι προειδοποιήσεις δε χρησίμεψαν σε
τίποτε.
Τα πάρα πέρα, τα μετά τη Θρινακία, τα
ξέρουμε. Άλλωστε
κι αυτά κι εκείνα ήταν της μοίρας –
αναπόφευκτα, που λένε.
Πήγανε, μια φορά, χορτάτοι – ποιος θα
τους κατηγορήσει;

(Γ. Ρίτσος, Μαρτυρίες Β', εκδ. Κέδρος, Αθήνα
1966)

>> Ο Σεφέρης και ο Ρίτσος βλέπουν διαφορετικά τη συμπεριφορά των συντρόφων του Οδυσσέα στο νησί του Ήλιου, όπως και τις συνέπειες γι' αυτούς. Προσέξτε τη διαφορετική οπτική τους και σχολιάστε την.

Στο ποίημα του Γ. Σεφέρη, οι σύντροφοι του Οδυσσέα, έχοντας φτάσει πια στον Άδη -και μάλιστα χορτάτοι, κάνουν αυτοκριτική, αναγνωρίζουν πως υπήρξαν επιπόλαιοι και έμμεσα παραδέχονται την ενοχή τους (τι κακοκεφαλιά).

Ο Γ. Ρίτσος, από την άλλη πλευρά, με μια ειρωνική και περιπαικτική διάθεση, απενοχοποιεί τους συντρόφους, προβάλλοντας τη βιολογική ανάγκη της πείνας, ενώ παράλληλα ρίχνει την ενοχή στο αναπόφευκτο της Μοίρας. Το ποίημα αυτό, γενικότερα, μας παραπέμπει ολοφάνερα στο αντίστοιχο του Σεφέρη – ιδιαίτερα η λέξη χορτάτοι του τελευταίου στίχου, που αναπαράγει την ειρωνεία, στην οποία καταλήγει το ποίημα του Σεφέρη.

B. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Στο προοίμιο της Οδύσσειας χαρακτηρίζονται «νήπιοι» οι σύντροφοι για τη συμπεριφορά τους στο νησί του Ήλιου και τονίζεται ο αγώνας του Οδυσσέα να τους σώσει και να νοσήσει μαζί τους (α 6-11, σελ. 18).

>> Επιβεβαιώνεται ο χαρακτηρισμός αυτός των συντρόφων, αλλά και ο αγώνας του Οδυσσέα, στην ανάπτυξη του επεισοδίου (στη ραψωδία μ);

Στο προοίμιο της *Οδύσσειας*, οι σύντροφοι χαρακτηρίζονται *νήπιοι*, καθώς αγνόησαν τις εντολές του Οδυσσέα και ασέβησαν, τρώγοντας τα ιερά βόδια του θεού Ήλιου. Ο χαρακτηρισμός αυτός επιβεβαιώνεται πέρα για πέρα από όσα αφηγείται ο Οδυσσέας στο σχετικό επεισόδιο της ραψωδίας μ:

- ❖ Ο Οδυσσέας, ενθυμούμενος τα λόγια του Τειρεσία και της Κίρκης, όταν έφτασαν στο νησί του θεού Ήλιου, τη Θρινακία, προσπάθησε να πείσει τους συντρόφους του να μην αράξουν εκεί, επειδή τους περίμενε μεγάλη συμφορά. Ωστόσο, ένας από αυτούς, ο Ευρύλοχος, πρότεινε να περάσουν μια νύχτα στη στεριά, και, καθώς όλοι τους ήταν πολύ καταβεβλημένοι, επιδοκίμασαν την πρότασή του. Ο Οδυσσέας αναγκάστηκε να υποχωρήσει, αφού προηγουμένως τους έβαλε να ορκιστούν πως δεν θα πειράξουν σε καμμία περίπτωση τα ιερά ζώα του θεού. Η κακοκαιρία όμως τους κράτησε εκεί έναν ολόκληρο μήνα και, από τη στιγμή μάλιστα που και τα τρόφιμα τους είχαν τελειώσει, ο ήρωας, αφού τους υπενθύμισε ξανά τον όρκο τους, απομακρύνθηκε, για να προσευχηθεί στους θεούς να δώσουν λύση στο πρόβλημά τους. Εκείνοι τότε του έστειλαν ύπνο και τα γεγονότα εξελίχθηκαν όπως είχαν καθοριστεί από τη Μοίρα. Ο Ευρύλοχος επωφελήθηκε της απουσίας του Οδυσσέα, άδραξε την ευκαιρία και, προβάλλοντας το επιχείρημα πως ο χειρότερος θάνατος είναι εκείνος από πείνα, έπεισε τους υπόλοιπους να σφάξουν και να φάνε τα ιερά βόδια του Ήλιου. Ο θεός, μόλις το έμαθε, διαμαρτυρήθηκε στο Δία, ο οποίος με τη σειρά του υποσχέθηκε να τιμωρήσει τους ενόχους. Όταν λοιπόν φύσηξε ευνοϊκός άνεμος και απέπλευσαν, τους χτύπησε με κεραυνό και κατέστρεψε το πλοίο, στερώντας τη ζωή και το νόστο από τους συντρόφους του Οδυσσέα, όχι όμως και από τον ίδιο, καθώς δεν προκάλεσε εκείνος την οργή των θεών.
- ❖ Οι σύντροφοι, επομένως, του Οδυσσέα *χάθηκαν απ' τα δικά τους τα μεγάλα σφάλματα*, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες του αρχηγού τους να τους σώσει. Επιβεβαιώνεται έτσι η ηθική αρχή της *Οδύσσειας*, σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι ορίζουν τη μοίρα τους σε μεγάλο βαθμό και η συνειδητή αμαρτία έχει ως επακόλουθο την τιμωρία τους.

2. Το ναυάγιο του Οδυσσέα στη ραψωδία ε έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

α. συμβαίνει στο παρόν, β. είναι ατομικό, γ. είναι, γενικά, ρεαλιστικό, δ. το διηγείται ο ποιητής σε τρίτο πρόσωπο.

>> Να αντιπαραθέσετε τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά των περιπετειών που αναφέρονται στους «Μεγάλους Απολόγους»:

Οι περιπέτειες αυτές α. συμβαίνουν στο παρελθόν, β. είναι συλλογικές (συμμετέχουν σε αυτές και οι σύντροφοι του Οδυσσέα), γ. κινούνται στο χώρο του παραμυθιού, δ. τις διηγείται ο Οδυσσέας σε πρώτο πρόσωπο.

3. Ο Οδυσσέας έφτασε στη Σχερία ως ανώνυμος ναυαγός και έφυγε ως ήρωας δοξασμένος και τιμημένος. Εξηγήστε την εξέλιξη του αυτή.

Ο Οδυσσέας, μολοντί έφτασε στη Σχερία ως ανώνυμος ναυαγός, έφυγε από εκεί ως ήρωας δοξασμένος και τιμημένος για τους ακόλουθους λόγους:

- α. κέρδισε τη συμπάθεια του βασιλικού ζεύγους (του Αλκίνοου και της Αρήτης), καθώς και των υπολοίπων Φαιάκων, με την ευγένεια, την αξιοπρέπεια και τη σύνεσή του,
- β. συγκίνησε τους πάντες με την αφήγηση των παθημάτων του,
- γ. προκάλεσε το θαυμασμό τους με τη διάκρισή του στους αγώνες,
- δ. με την αποκάλυψη της ταυτότητάς του εντυπωσίασε τους Φαίακες, στους οποίους δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσουν από κοντά τον θρυλικό Οδυσσέα και να τον ακούσουν να αφηγείται ο ίδιος τα κατορθώματα και τις περιπέτειές του.

4. Πώς φανταζόσασταν την άφιξη του Οδυσσέα στην Ιθάκη και πώς τη δίνει ο ποιητής; Πώς μπορεί να δικαιολογηθεί ο βαθύς ύπνος του ήρωα κατά την επιστροφή του στην πατρίδα;

- Ο αναμενόμενος τρόπος άφιξης του Οδυσσέα στην Ιθάκη θα ήταν ο ακόλουθος:
 - α. το ταξίδι θα πραγματοποιείτο κατά τη διάρκεια της ημέρας και όχι μέσα στη νύχτα,
 - β. ο ήρωας, όρθιος στην πλώρη, θα κοιτούσε στον ορίζοντα, ώσπου να διακρίνει στο βάθος την Ιθάκη,
 - γ. ο ποιητής θα περιέγραφε τα συναισθήματα του ήρωα, καθώς το πλοίο θα πλησίαζε σιγά σιγά στο λιμάνι,
 - δ. ο Οδυσσέας θα εκδήλωνε τη συγκίνηση και τον ενθουσιασμό του, καθώς θα προσέγγιζε την ακτή,
 - ε. όταν τέλος θα πατούσε το χώμα της πατρίδας του, θα έσκυβε και θα το φιλούσε και ύστερα θα περιέφερε το βλέμμα του, προσπαθώντας να ξαναθυμηθεί τα γνώριμα μέρη.
- Ο ποιητής, ωστόσο, επιλέγει έναν άλλο, απροσδόκητο τρόπο άφιξης του ήρωα στην Ιθάκη, καθώς το ταξίδι πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της νύχτας, με τον Οδυσσέα να κοιμάται, ενώ, όταν τελικά φτάνουν στον προορισμό τους, οι ναύτες αποθέτουν τον ήρωα (βυθισμένο ακόμη στον ύπνο) στο λιμάνι του Φόρκυνα, αφήνουν παράμερα και τα δώρα και ξεκινούν το ταξίδι της επιστροφής τους. Με

λίγα λόγια, ο πολυπόθητος νόστος του Οδυσσέα, για τον οποίο πάλευε δέκα χρόνια, πραγματοποιείται, χωρίς ωστόσο εκείνος να τον βιώνει.

- Ο βαθύς ύπνος του Οδυσσέα κατά την επιστροφή του στην πατρίδα μας παραπέμπει σε έναν άλλο ύπνο, εκείνον ανάμεσα στα ξερά φύλλα δίπλα στο ποτάμι, μόλις έφτασε στον πρώτο σταθμό του νόστου του, τη Σχερία. Συμπεραίνουμε λοιπόν πως ο ποιητής συνδέει το νόστο του ήρωα με τον ύπνο του (ή αλλιώς πως ο νόστος φαίνεται να γεννιέται μέσα από τον ύπνο). Έτσι, ενώ την πρώτη φορά (ραψωδία ε) ο ύπνος λειτουργεί ως ανάπαυση του ήρωα ύστερα από τις δεκάχρονες περιπέτειές του, τη δεύτερη φορά (ραψωδία ν) καθίσταται το «μέσο» που τον μεταφέρει από τη Σχερία στην Ιθάκη. Φεύγει βυθισμένος σε ύπνο από την παραμυθένια, σχεδόν ονειρική ζωή της Σχερίας, για να ξυπνήσει και να μπει στην πραγματική ζωή που τον περιμένει στον τόπο του. Έτσι, ύστερα από το βαθύ ύπνο, ο νόστος παίρνει τη μορφή ανάστασης. Πέρα από αυτά, ο ύπνος-νόστος σημασιοδοτεί τη λήξη των θαλασσινών περιπετειών του ήρωα και την έναρξη των νέων παθών του στην πατρίδα, όπου θα χρειαστεί να αγωνιστεί, προκειμένου να εξασφαλίσει και να παγιώσει αυτόν το νόστο.

5. Αφού μελετήσετε το Δ2, πιο κάτω, διηγηθείτε την προσωπική σας ιστορία ξεκινώντας, ας πούμε, από την εγγραφή σας στο Γυμνάσιο και εξιστορώντας τα σημαντικότερα γεγονότα των προηγούμενων χρόνων σας σε μια συντροφιά με την τεχνική του εγκιβωτισμού.

Ο κάθε μαθητής θα συντάξει ένα δικό του κείμενο, σύμφωνα με την τεχνική του εγκιβωτισμού.

[**Εγκιβωτισμός** ονομάζεται η μετακίνηση ενός μεγάλου τμήματος της ιστορίας από την αρχή στη μέση της αφήγησης, με τη μορφή αναδρομικής αφήγησης, που πραγματοποιείται σε πρώτο πρόσωπο.]

Απολαύστε τη διδασκαλία στα βίντεο του www.arnos.gr

Κατανοείτε σε βάθος τη μεθοδολογία επίλυσης!

Γ. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ανακεφαλαιωτικά σχόλια σχετικά με τους «Απολόγους» και τη «Φαιακίδα»:

1. Οι «Αλκίνου Απόλογοι» (Κίκονες – Λωτοφάγοι – Κύκλωπες / Αίολος – Λαιστρυγόνες – Κίρκη / Άδης / Σειρήνες – Σκύλλα – Θρινακία – ναυάγιο – Χάρυβδη – Ωγυγία) εντάχθηκαν/εγκιβωτίστηκαν στη δεύτερη νύχτα της παραμονής του Οδυσσέα στη Σχερία και στη ραψωδική απαγγελία πρέπει να κράτησαν περίπου τρεις ώρες, δίνουν όμως την εντύπωση ότι διήρκεσαν πολύ περισσότερο, αφού χώρεσαν τόσα πολλά. Με την άφιξη του Οδυσσέα στην Ιθάκη, την επόμενη νύχτα, ο ρόλος της «Φαιακίδας» τελείωσε.

2. Δυο λόγια για την τεχνική του **εγκιβωτισμού**:

Με τον όρο **εγκιβωτισμός** εννοούμε τη μετακίνηση μιας μεγάλης ενότητας από την αρχή στη μέση μιας ιστορίας, με τη μορφή της αναδρομικής διήγησης σε πρώτο πρόσωπο.

Οι δεκάχρονες περιπέτειες του Οδυσσέα, δηλαδή, δεν δίνονται με χρονολογική σειρά, αλλά παρουσιάζονται ζωντανές οι τελευταίες 41 μέρες του νόστου και με την τεχνική του εγκιβωτισμού εντάσσονται στις δυο νύχτες των Φαιάκων οι δύο προγενέστερες περιόδους (βλ. τους επόμενους πίνακες). Όπως φαίνεται στο διπλανό σχήμα, η «Φαιακίδα» αποτελεί ένα μεγάλο κεντρικό πλαίσιο της Οδύσσειας (ένα κιβώτιο, ας πούμε), όπου ο ποιητής τοποθετεί το μικρό κιβώτιο της επτάχρονης Ωγυγίας με τον «Αρήτης Απόλογο» (το πρώτο βράδυ) και το μεγάλο κιβώτιο των πρώτων δίχρονων περιπετειών του Οδυσσέα με τους «Αλκίνου Απόλογους» (το δεύτερο).

3. Οι δεκάχρονες περιπέτειες του Οδυσσέα με χρονολογική διάταξη

2 χρόνια περιπετειών: από τους Κίκονες ως την Ωγυγία	7 χρόνια και πλέον παραμονής στην Ωγυγία	25 μέρες πορείας προς τον νόστο: από την Ωγυγία ως τη Σχερία	3 μέρες στη Σχερία και άφιξη στην Ιθάκη	7 μέρες στην Ιθάκη (εκδίκηση και αποκατάσταση)
---	--	---	---	--

4. Αναδιάταξη των περιπετειών του Οδυσσέα (με πρόταξη της «Τηλεμάχειας») μέσα στο χρονικό πλαίσιο των σαράντα μιας (41) ημερών της Οδύσσειας

1η-6η μέρα: «Τηλεμάχεια» (1ο συμβούλιο των θεών και δραστηριοποίηση του Τηλέμαχου) ραψωδίες α-δ	7η-31η μέρα: νόστος (2ο συμβούλιο των θεών και πορεία του Οδυσσέα προς τον νόστο ως τη Σχερία) ραψωδία ε	32η-34η μέρα: «Φαιακίδα» (φιλοξενία και «Απόλογοι» – άφιξη στην Ιθάκη) ραψωδίες ζ-ν 209	35η-41η μέρα: Ιθάκη (μνηστηροφονία και αποκατάσταση του Οδυσσέα) ραψωδίες ν 210-ω
---	--	---	---

>> Συζητήστε τι πέτυχε ο ποιητής με τις τεχνικές *in medias res* και εγκιβωτισμός και με την αναδιάταξη, επομένως, της αφηγηματικής ύλης.

Με τις τεχνικές *in medias res* και εγκιβωτισμός και με την αναδιάταξη της αφηγηματικής ύλης, ο ποιητής επιτυγχάνει τα ακόλουθα:

α. αρχικά παρουσιάζει την κατάσταση που επικρατεί στην Ιθάκη, καθώς και το πρόσωπο του Οδυσσέα, μέσα από όσα λένε για εκείνον οι θεοί, οι συγγενείς, οι φίλοι, οι συμπολεμιστές του, αλλά και οι εχθροί του (αυτά πραγματοποιούνται στην *Τηλεμάχεια*),

β. δραματοποιεί τις τελευταίες μέρες του νόστου και της αποκατάστασης του ήρωα, καθώς αφήνει τον ίδιο να διηγηθεί τα βάσανα που υπέστη τα προηγούμενα δέκα χρόνια,

γ. δίνει ίσο βάρος με το νόστο στο θέμα της αποκατάστασης (μαζί με την *Τηλεμάχεια*).

Απολαύστε τη διδασκαλία στα βίντεο του www.arnos.gr

Κατανοείτε σε βάθος τη μεθοδολογία επίλυσης!

...Πράξεις Παιδείας!

Επιμέλεια: Αικατερίνη Ανδρικοπούλου - Φιλολόγος

...Πράξεις Παιδείας!